پانۆرامای ژیانی منالانی کوردوستان

هیدایەت مەلا عەلی
hidayat_malaali@yahoo.com

ژیانی منالانی کوردوستان پڕاو پڕ لەو زنجیرە درامایانە دەچێت کە تەواوی ڕووداو بەسەرهاتەکانی کوێرەوەری و ناعەدالەتی کۆمەلایەتی پێوە دیارە , سەختی ژیان و ناهامەتیەك کە منالانی کوردوستان دەیگوزەرێنن تەنها لە کۆلان و سەرشەقامەکانەوە دەست پێناکات , منالان تەنها خوێندنگاو بازاڕی کار بۆیان نەبۆتە کورەی داخراو ژیانیان بسووتێنێت .

سەرەتای بەدبەختی و ناعەدالەتیەکانی کۆمەڵگای سەرمایەداری , لەگەڵ پیاو سالاری و فەرهەنگی کۆنەپەرستانەی کۆمەڵگا بۆ سەر ژیانی منالان هەر لە سکی دایکیانەوە دەست پێدەکات , بەو مانایەی سکی دایك بۆ کۆرپەو منالی لە دایك نەبوو ئەو جیهانە بچووکەیە کە دەکرێت ببێت بەو سەرەتایەی زوڵم و زۆری لەسەر منالانی پیٚ پێناسە بکرێت .

ئەڵبەت دایکیش هەوەك منداڵ یەکێکە لەو قوربانیانە بەلام بابەتەکەی من ئێستا لەسەر منالانەو , بەو هیوایەی لە داهاتوودا بتوانم لەو بارەیەوە قسەی زیاتر بکەم , منالان لە سکی دایکیان هەڕەشەی مامۆستای خوێندنگا و مەلای مزگەوت و چەندین جۆری تر لە پەیوەندیە کۆمەلایەتیە دوواکەوتووەکانیان بە سەرەوە نیە , بەلام هەر بۆخۆشیان بەدەرنین لە ناعەدالەتیەك کە لە دنیای دەرەوەی ئەواندا ڕوو دەدات , منالان هەر لەسکی دایکیانەوە مەحکوومن بە چەندین کارەسات و ڕووداوی دڵتەزێن و نا ئینسانی , کەم نین ئەو منالانەی لە سکی دایکیاندا بە هۆی شەقی باوك و براو مامەوە لە بار چوون و پێش بینینی زوڵمی دنیای دەرەوە بوونە قوربانی سوونەت و پیاوسالاری و شەق وەشاندن , کەم نین ئەو منالانەی هەر لە سکی دایکیانەوە بە هۆی کاری قورسی نێومالٚ و کێڵگەو ئاوکێشان و جل شۆردنەوە بوونە قوربانی , کەم نین ئەو منالانەی بەهۆی نەبوونی فەرهەنگی تەندروستی و نەبوونی هۆکانی پاراستنی ساغی و سەلامەتی منالان و دایکەکانیان بوونەتە قوربانی , کەم نین ئەو منالانەی تەنها بەهۆی ئەوەی پێش خۆیان خوشکیان بووەو ئەمانیش کچن دەرگای لە دایك بوونیان لێدادەخرێت و دەیانکەنە پارچەیەك گۆشتی لە بیر کراو . کێشەکانی منالان تەنها لە سکی دایکیاندا نیە , چونکە کێشەکە دایك و ناو سکی دایك نیە , کێشەکە نیزامێکە کە منالیشی تێدا کراوەتە قوربانی و سووتەمەنی قازانج پەرستی و چاوچنۆکی , سەرەتای سەر دەرهێنانی منالٚ لە سکی دایکیدا سەرەتای دەست پێکردنی جۆرێکی ترە لە مەئەساتی ڕاستەوخۆ . تەماشاکەن هەر بە پێی سەرچاوە و ئامارەکان کە دیارە ئەم ئامارانە سەرەتای و ئەو ژمارانەن کە تۆمار کراون دەلێت لە سلێمانی " 774 " منالٚ لە سالی " 2005 " لە کاتی لە دایکبوونیاندا تووشی دەرچوونی سمت بوون , بڕوانە هاولاتی ژمارە " 260 " چوار شەممە 8 . 2 . 2006 . کەواتە هەر لە سەرەتای لە دایك بوونەوە یەکسەر زوڵمی جەستەی و ئازار و مۆرێکی ناشیرین کە سبەینیٚ دەنرێت بە نێو چەوانی منالەوە دەست پێدەکات کیٚ شەل , کیٚ گێڕ , کیٚ لار , کیٚ قوچ , ئەمانە ناونیشانی ئەو منالانەن کە بەهۆی نەبونی سەرپەرشتی تەندروستی باش وخزمەتگوزاریەوە وەك لەکە دەبێت بە پاشگری ناوەکانیان ,

بۆ ئەبێت منالآن لە هەلومەرجێکی تەندروست و ئینسانیدا لە دایك نەبن , بۆ ئەبێت منالآن بەشێك لە داهاتی کۆمەڵگایان بۆ تەرخان نەکرێت تا بە تەندروست لە دایك بن و لەشیان ساغ بێت و ڕووبەڕوی ناڕەحەتی و عەزابی ژیان نەبنەوە . منالآن پاش ئەوەش کە لە دایك ئەبن ئەگەر سمت و سەریان سەلامەت دەرچێت , بەمانای ئەوە نیە کە ڕزگاریان بووەو قۆناغێکی گرنگیان لە ژیان بڕیووە , منالآن نامووس پەرستی و ئەخلاقیاتی کۆمەڵگا دەیانکاتەوە بە قوربانی و قۆناغێکی تازەیان بۆ دێتە پێشەوە لە زوڵم و زۆر و تەنانەت ئەم جارەیان بە قیمەتی گیان لەدەست دانیان و پارچە پارچە کردنیان کۆتای دێت بڕواننە ڕاگەیاندنی سەنتەری بەرگری کردن لە مافەکانی منالآن کە دەڵێت لە ڕۆژی 11 . 2 . 2006 لە پشت پەیمانگای هونەرەجوانەکان لە شاری ڕانیە تەرمی منالێکی کچ دۆزرایەوە کە پارچە پارچە کرابوو , ئەبێت تاوانی ئەم پەپوولەیە چی بێت , لەو ڕۆژەوەی ئەم هەواڵەم بیستووە من بۆ خۆم زۆر بە ئاستەمەو سەیری منالەکەم دەکەم , ئەبێت کێ بێت چەقۆی لە گیان و ملی ئەو ئینسانە بچوکە نابێت , ئەبێت چ بیرکردنەوەو سوونەتێکی دژی منالْ و ئینسانی بێت مەرگی منالْ ئاوا ئاسان دەکات , هەموو دەزانین ئەم منالە هیچ تاوانێکی نیەو ئەوەی ڕوویداوەو , ژیانی ئەم منالەی کردۆتە قوربانی لەوانەیە دایك و باوکی ئەم منالە بەرزە پێ نەچووبنە بەردەم مەلایەك و بە قەولی عەشرەت و بنەمالە زۆڵیان خستبێتەوە , چ کارەساتێکە, چ سوونەت و پەیوەندیەکی کۆنەپەرستانەیە , چ دەسەلآتێکی نامەسئوول و بێدەربەستە , دەسەلآتداران بۆ زیندانی کردن و لە مەنگەنەدانی ئازادی و دروست کردنی مەیدانی شەڕ و ئینسان کوژی سەدان یاسا و بەهانەیان دروست کردووە بۆ تێکدانی ژیانی زیندووەکان , بەلآم نایانەوێت تەنها یەك یاسا بۆ پاراستنی ژیانی منالآن یان ئینسانەکان لە دەست کوشتن و پارچە پارچە کردن لە خۆیان نیشان بدەن .

منالآن پاش ئەوەی لەدەست پارچە پارچە کردن قوتاریان دەبێت و تۆزێك گەورە دەبن و قاچیان زەوی دەگرێت , بەرەو خوێندنگا دەڕۆن بۆ ئەوەی فێری زانیاری و تەواوی ئەو بەهائینسانیانەبن کە کۆمەڵگای بەشەری پێی گەشتووە هەر بەو حەزەوە جانتا خالّی و بچووکەکانیان دەکەنە کۆڵ و ڕوو لە خوێندنگا دەکەن , بەلآم خوێندنگا چی هەر لە یەکەم ڕۆژەوە تەواوی ئەو ئارەزوانەی کە منالآن هەیانە لە سێدارە دەدرێت , یەکەم قسەو ئامۆژگاری مامۆستا سەرەتای بەدبەختیەکە دەست پێدەکات , ئیتر ئێوە منالْ نین , ئێوە گەورە بوون , ئیتر ئێوە نابێت یاری بکەن , نابێت هەڵمات و دارلاسیك و بەردی هەڵماقۆتان هەبێت , نابێت لە کۆلآن بتانبینم چونکە ئێوە بوونەتە خوێندکار و دەبێت هەمیشە سەعی بکەن , ئادەی با ڕیزی شێر و پڵنگ و ڕێوی جیاکەینەوە , ئادەی زلەکان بۆ دوواوەو بچووکەکان بۆ پێشەوە , ناوی زۆر هارم بۆ بنووسن, چاودێری نهێنیم داناوە , چۆلەکەم هەیە , ئەمە چیە ئەمە خوێندنگایە یان ئەمنە سوورەکە ,بۆ ئەوەی وەزعی منالآن لە خوێندنگاکان بزانن سەیری ئەم نموونەیەی ژیانی منالآن بکەن , لە گوندی پریس کە 10 کیلۆمەتر لە شاری هەلەبجەوە دوورە , خوێندنگاکەیان مزگەووتەو پۆلێکی ئەو خوێندنگایە ژووری مردو شۆرەکەیە , بڕواننە ڕۆژنامەی خوێندنی لیبراڵ ژمارە " 62 " یەکێك لە خوێندکارەکان دەڵێت کە مردوویەك لە پۆلەکەمان دەشۆن تا 3 ڕۆژ بۆنی پۆلەکەمان ناخۆشە , خوێندکارێکی تر دەڵێت چەند جار کتێب و جانتاو دەفتەرەکانم کەوتوونەتە حەوزی مردوو شۆرەکەوە , ئەمە چیرۆك نیە , ئەمە درۆ دروست کردن نیە بۆ

دوژمنێکی سەر سەخت , ئێستاش بچی یەخەی دەسەڵاتداران بگری , دەڵێن چی بکەین هەروا فریا دەکەوین ئەوەتا خەریکین خوێندنگایان بۆ دروست دەکەین , ئیتر قسەیەك لەسەر ئەو باجە نیە کە منالاْن لە ڕووی دەروونیەوە دەیدەن , بیهێننە بەرچاوی خۆتان خوێندن بۆ ئەو پەڕەی گوڵانە لە ژووری مردو شۆرا چ واقیعەتێکی تاڵە , لە کاتێکدا منالاْن ژووری خوێندنگاکەیان بە نایلۆن جیائەکرێتەوە , دەسەڵاتداران لە کوردوستان خەریکی کردنەوەی کۆلیژی ئامادەکردنی پێش نوێژو ووتار خوێندنەکانن , سەیرکەن منالاْن ژیان چۆن بەسەر ئەبەن و دەسەڵاتداران چۆن بیر ئەکەنەوە . منالاْن پاش ئەوەی لە خوێندنگا فێری یەك و دوو ئەبن , پاش ئەوەی فێری چەند ووشەیەك و چەند پیتێك ئەبن , ئیتر تەشتە گوڵەبەڕۆژەکە دەخەنە سەر سەریان و بازاڕو بەردەم سینەما و چایخانەکان چاوەڕوانیانن , چ بازاڕێك ئەو بازاڕەی بۆ منالاْن دۆزەخێکی داخراوە , جنێو , سوکایەتی , شەخسیەت شکاندن , هەندێك جار ئیغتساب , سەرما و گەرما بوون , برسیەتی و ماندوو بوون , ئەگەر ئەمەش بۆ ماڵەوە دەرینەهێناو کاری منالْ لە گەڵ کاری باوك و برا گەورەکەی نەیتوانی وەڵام بە خەرجی مەمرەو مەژیەی خێزان بداتەوە, ئەوا جارێکی تر منالاْن دەکرێنەوە سووتەمەنی و ڕەوانەی حوجرەکانی یەکگرتوو و کۆمەڵ و تاقمەئیسلامیەکان دەکرێن , تا بە قیمەتی فرۆشتنی منالْی بوونی خۆیان داهاتی خێزان بە مووچەی وەرگیراو دابین بکەن .

لە هەڵەبجەی تازە لە بازاڕەکەدا منالێك دراوسێ عەرەبانەم بوو , بەلاْم ئەو بە سندوقەکە شکاوەکەیەوە بۆیاخی پێڵاوی دەکرد , ڕۆژێك هەردووکمان موشتەریمان نەبوو بۆ خۆمان کەوتینە قسە , من لێم پرسی لەم کارەی خۆت چی زۆر ناڕەحەتت دەکات ؟ پێش ئەوەی منالەکە وەلاْم بداتەوە من پێم وابوو دەڵێت دەستم بۆیاخاوی یان قوڕاوی دەبێت , بەلاْم منالەکە وەلاْمێکی وایدامەوە بەجارێك سڕی کردم , ئەم وەلاْمە وەلاْمی شاعیرێکی هەست ناسك نیە , وەلاْمی پیرە پیاوێك نیە جەوری ژیان پشتی چەماندبێتەوە , وەلاْمی منالێکە کە منالْ بوونی پڕە لە سۆز و ئینسانیەت , منالەکە ووتی ئەو کاتەی کەسێك کە ئەیەوێت پێلاْوەکانی بۆ بۆیاخ بکەم و قاچ ئەخاتە سەر سندوقەکەم زۆر ناڕەحەت ئەبم , ووتم چۆن ؟ ووتی خەڵك هەیە کەدێن بۆ پێلاو بۆیاخ کردن نەعلەکان لە پێ ئەکەن و پێلاْوەکانم لا جێدەهێڵن ئەوەم بەلاوە ئاسایە , بەلاْم کە پێلاْوەکانیان دەخەنە بەردەستم بێتاقەت ئەبم خۆ منیش ئینسانم , منالاْن بەم هەستە ناسکانەوە دەنێرێنە بازاڕەی بێڕەحمی و شەخسەت فرۆشتنەوە .

منالاْن دوای ئەوەی تۆزێکی تر گەورە ئەبن و سەرو سیمای جوان و ناسکیان دەرئەکەوێت , ئیتر لە خەم ناڕەخسێن بەڵکو سەرەتای نەگبەتیەکی تر دەست پێدەکات , ئیتر هەر لێدان و چاوسورکردنەوە نیە , هەر ژووری مردو شۆر و بۆیاخچیەتی نیە , ئەم جارەیان کەرامەتی ئینسانی و منالاْنەیان دەبێتە قوربانی هەوەسبازی و غەریزە دامرکانەوە , کەم نین " ئازاد ئەبوبەکر" ەکان کە کرانە میوانێکی ناوەختی ئێوارەیەکی درەنگ و لە گۆڕستانێك سەریان لە لاشەی کردەوە .

منالاْن لە سکی دایکیانەوە تاکو دارە دارە دەکەن و دەکەونە سەر پێ , تاکو دەستیان قەڵەم و دەفتەر دەگرێت , تاکو لەش و لاریان پڕ ئەبێت و ئەڕۆنە تەمەنی 18 سالْ دەسەڵاتداران بە هیچ شێوەیەك خۆیان بە بەرپرس نازانن لە ژیان و گوزەرانیان , بەلاْم کە زانیان دەستیان دەتوانێت چەك بگرێت یەکسەر دەرگای

سەربازگاكانيان بۆ دەخاتە سەر پشت و ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ ڕاپێچی كارگەی دروست كردنی مەرگيان دەكەن .

ئەمە پانۆرامايەكی كورت و سەرپێی ژيانی منالآنە , ئەمە ئەو نموونە سادەو واقيعيانەن كە گۆشەيەك لە ژيانی منالآن نيشان دەدات .

با بيرێك لە منالآن بكەينەوە , با نەيەڵين منالآن ئاوا بژين با نەيەڵين { كۆڤانەكان , ئازادەكان , شەهلاكان , شەيماكان , عادلەكان , ئارامەكان , ئاكۆكان , ژيلانەكان , ڕاميارەكان , بەمۆكان , سەركانەكان , سەدان وهەزاران منالآنی تر ببنەوەبە سوتەمەنی و بەرداشی ئاشی ناعەدالەتی ژيانيان بهاڕێت . دەسەلآتێك حورمەتی منالآن نەگرێت , ئەبێت بڕوات و لە كۆڵ كۆمەڵگا بێتەوە.